

שיטות הראשונים בדין 'טעם כעיקר'

סיכום שיטות הראשונים

רמב"ם	ר"ת (=ר' חיים)	ר"ן	רש"י	דרבנן
נימוח פחות מכזית כא"פ	רק מין במינו ורוב היתר (ואפילו ביחס שבאינו מינו היה נותן טעם)	טעם ללא ממשות	אפילו נימוח האיסור	
(נימוח בכזית בכא"פ ואכל פחות מפרס ² שחזי לאיצטופי, אך לוקה מדרבנן)	כל שנתן טעם ואפילו לא נימוח ממשו	נימוח פחות מכזית כא"פ	-	דאורייתא ללא מלקות
נימוח כזית בכא"פ ואכל פרס	נימוח ויש בו כזית בכא"פ ואכל כזית ⁴ (וראה במקורות)	נימוח כזית בכא"פ	ב"י: כזית בכא"פ ³ (ואכל פרס) הגה"מ (טו, ב), ב"ח (סוף ו): האיסור ניכר בעין ואינו נמוח	מלקות

7. משנה ברורה הלכות פסח סימן תנג סעיף ב'⁵

(יד) אם יש בה טעם דגן - ומשמע דאפי' אין בעיסה שיעור חטים שיהא כזית בכדי אכילת פרס ג"כ יוצא בה כשאוכל כזית מן העיסה אף על פי שהעיקר בו הוא האורז ובאורז אינו יוצא משום מצה כדלעיל שאני הכא כיון שמחזירים ביחד טבע האורז להיות נגרר אחר החטים וכשמתחמץ החטים מתחמץ ג"כ האורז ולהכי דינו כחטים (רמב"ן, רא"ש) וכ"ז בחטים ואורז אבל אם עירב קמח חטין עם קמח דוחן וכה"ג אז אם עירב קמח של שאר מיני דגן עם קמח אורז ועשה ממנו מצה אינו יוצא בה ידי חובתו בשיש בה טעם דגן אא"כ יש בה קמח דגן שיהא כזית בכדי אכילת פרס דהיינו שבכל פרס ממנה יהא בה כזית מקמח דגן שבשיעור כזה חשבינן כל העיסה כולה כדגן ויוצא ידי חובתו בשאוכל כזית מן העיסה.

וי"א (ראב"ד, ר' חיים, רא"ש רשב"א) שאפילו בחטין ואורז אין יוצאין ידי חובת מצה אלא בשיש חטים באורז כדי אכילת פרס ובשאר מיני דגן אפילו בכדי אכילת פרס נמי לא מהני לאחשובי כל העיסה ככולא דגן אא"כ יש רוב דגן ומיעוט אורז או שאר מינים דאז בטל האורז ברובא והוי ככולא דגן ולכתחלה נכון להחמיר בשל תורה כסברא האחרונה ובשעת הדחק יש לסמוך אסברא ראשונה:

חצי שיעור לרמב"ם

8. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק טו הלכה ב - ג

כיצד חלב הכליות שנפל לתוך הגריסין ונמוח הכל, טועמין את הגריסין אם לא נמצא בהן טעם חלב הרי אלו מותרין,

ואם נמצא בהם טעם חלב והיה בהן ממשו הרי אלו אסורין מן התורה, נמצא בהן טעמו ולא היה בהן ממשו הרי אלו אסורין מדברי סופרים.

כיצד הוא ממשו כגון שהיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובת, אם אכל מן הגריסין האלו כשלש ביצים הואיל ויש בהן כזית מן החלב לוקה שהרי טעם האיסור וממשו קיים,

אכל פחות משלש ביצים מכין אותו מכת מרדות מדבריהם, וכן אם לא היה בתערובת כזית בכל שלש ביצים אף על פי שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדירה אינו לוקה אלא מכת מרדות

9. חוות דעת באורים סימן קד ס"ק א

דחצי שיעור ע"י תערובת מותר כמו שכתב המהרש"א שם בד"ה לענין חמץ. וגם מסברא כך הוא, דהטעם דחצי שיעור אסור כתב בשו"ת חכם צבי סימן [פן] משום דאחשביה לאכילה כשאכל חצי שיעור, וכיון דאכל שיעור שלם האיסור עם תערובת ההיתר, הרי לא אחשביה להאיסור לאכילה.

10. אבן האזל⁶ הלכות מאכלות אסורות פרק טו הלכה ג

נ"ב לכאורה בפחות מכא"פ לא הוי ממשו וא"כ אינו אלא מד"ס, אבל קשה דהא ח"ש אסור מה"ת, ונראה דאפשר דאין כונתו ללא לענין מלקות אבל לענין איסור נקרא ממשו (וכו כתב במרכבת המשנה בשם הרלב"ח שאלה פח'⁷)

דעת רש"י כשיש כזית בכא"פ

1. רש"י מסכת עבודה זרה דף סז עמוד ב

כל שטעמו וממשו לוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס - ועל כגון זה נאמר שיעור כזית בכדי אכילת פרס הלכה למשה מסיני שאם יש בכשיעור פרס של תבשיל כזית מן האיסור לוקין עליו אף על פי שאין כזית של איסור נאכל בבת אחת כיון דאינו שווה באכילתו (של הכזית) משהתחיל לאוכלו עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס מצטרפת אכילתו ולוקה אבל אם אין בכדי אכילת פרס של תבשיל איסור הואיל ושווה באכילתו כזית יותר מכדי אכילת פרס הוו להו כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין...

טעמו ולא ממשו - כגון חלב שנפל לקדרה או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין.

2. בית יוסף יורה דעה סימן צח

ולהרמב"ם לא מייחב עד שאוכל כשלש ביצים אבל כרש"י אתי שפיר דאף על גב דסבר רש"י דלית ליה לרבא טעם כעיקר בחולין הני מילי כשאין שם אלא טעמו של איסור בלבד ולא ממשו אבל כשיש שם טעמו וממשו דהיינו כי אית ביה כזית בכדי אכילת פרס פשיטא דמדאורייתא אסור ומילקי לקי עליה

3. הגהות מיימוניות הלכות מאכלות אסורות פרק טו הלכה ג

[ב] וכן פרי"ה הא דאמר ר' יוחנן פרק בתרא דע"ז כל שטעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו פי' שאין בו כזית איסור בכדי אכילת פרס אבל אם יש בו כזית בכדי אכילת פרס לוקה דטעם כעיקר פר"ת דאורייתא כדילפינן פ' אלו עוברין ממשרת ומגיעולי עכו"ם אבל רש"י פי' וכן כתוב בה"ג דטעם כעיקר דרבנן כדמשמע לפום ריהטא מדר' יוחנן ואפילו כשיש מן האיסור כזית בכדי אכילת פרס דמן התורה אין איסור אלא כשהוא בעין

דעת ר"ת באין בו כזית בכא"פ

4. רא"ש מסכת חולין פרק ז סימן לא

ופירש ר"ת דטעם כעיקר במין שאינו מינו דאורייתא. דכיון שנתן האיסור טעם בהיתר נהפך כולו להיות איסור ולוקין עליו בכזית כאילו הוה כולו איסור. ואפילו לקולא אזלינן בתר טעמא ויוצא בעיסת האורז ידי חובתו כיון שיש בה טעם ואפילו רובא אורז.

5. טור יורה דעה הלכות תערובות סימן צח

פירש ר"ת דמין במינו כיון שאינו נותן בו טעם מן התורה בטל ברוב אלא שחכמים הצריכו ס' ושלש במינו אסור מן התורה עד ס' אלא שאין לוקין עליו עד שיהא בו כל כך מן האיסור עד שיהא בתוך כל ד' ביצים מן ההיתר כזית מן האיסור ואז חייב על כל כזית וכזית ממנו

6. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנג סעיף ב

העושה עיסה מן החטים ומן האורז, אם יש בה טעם דגן יוצא בה ידי חובתו בפסח.

הסבר המקורות לשיטות השונות

ר"ן	ר"ת – ר' חיים	רש"י	חולין דף צח עמוד ב:
	תוספות חולין צח עמוד ב' רבא': ונראה לפרש דהכא איירי בטעם גמור דבקדשים אסור מקרא דחטאת והוא הדין דבחולין אסור מקרא דמשרת אלא נקט קדשים משום דבזרוע בשלה דהוי קדשים קאי והכא שרי דפעמים שהזרוע ומקצת מן האיל היו חוץ לרוטב ונותן הזרוע טעם במה שחוץ	רש"י 'לטעם כעיקר': ורבא לית ליה טעם כעיקר בחולין כדמפרש ואזיל	ומי ילפינן מינה? ⁸ והתניא: זהו היתר הבא מכלל איסור, זהו למעוטי מאי - לאו למעוטי כל איסורין שבתורה?... רבא אמר: לא נצרכא אלא לטעם כעיקר, דבקדשים אסור, קא משמע לן דהכא שרי.
ר"ן על הרי"ף חולין לה, א: ואי איכא כזית בכדי אכילת פרס לוקה כדאיתא בפ' אלו עוברין (דף מד.), ואי ליכא כזית בכדי אכילת פרס אסור מדאורייתא מיהו אין לוקין עליו, ואי לא יהיב טעמא שיעורא בששים, והיכא שנתערב בדבר טעמו ולא ממשו היינו טעם כעיקר, שלפי שיטת ר"ת ז"ל הוא מדאורייתא... כבר כתבנו שדברי רש"י ז"ל נראין עיקר	תוספות חולין צח עמוד ב' רבא': דאמר רבי יוחנן טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו <u>והיינו במינו</u>⁹ דמדאורייתא ברובא בטל. וטעמו וממשו דקאמר התם דלוקין כגון שהאיסור (שהוא מינו) <u>בעין ומכירו</u>. וכי קתני טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו ה"ה אפילו טעמו וממשו <u>אם אין מכירו</u> אלא מילתא דפסיקא נקט בכל ענין אי נמי נקט ולא ממשו לרבנותא דאפ"ה אסור ר"ן על הרי"ף חולין לה א: דאע"ג דטעם כעיקר דאורייתא אין לוקין עליו, דאי לרבנן דגמרי לה מק"ו דנזיר דאין איסורו איסור עולם, וכדאיתא בפ' אלו עוברין (שם) אין לוקין עליו <u>דאין עונשין</u> מן הדין, ולרבי עקיבא נמי דגמר לה מבנין אב דגיעולי גוים אין לוקין עליו, דהא לית בהו אלא עשה. ב"י בשם תוה"ב קצ"ר¹⁰: פחות מכאן אסור דבר תורה עד שיתבטל במיעוטו בששים אלא שאין לוקין עליו <u>ככל חצי שיעור</u> שהוא אסור דבר תורה וזהו שקראוהו טעמו ולא ממשו ר' חיים (רא"ש ז, לא): ורבינו חיים ז"ל פירש דאיירי שפיר במין בשאינו מינו. וטעמו וממשו קרי כשיש כזית בכדי אכילת פרס דאז הוי כמו ממשו של איסור. כיון דיש כ"כ מן האיסור שבתוך אכילת פרס אוכל כזית נעשה כולו איסור. והאוכל ממנו כזית לוקה. כדחזינן גבי עיסת אורז דבכזית ממנו יוצא ידי חובתו אף להקל. וטעמו ולא ממשו היינו היכא דליכא כזית בכדי אכילת פרס ואף על פי שנתן האיסור טעם בהיתר אין לוקין עליו ואף על גב דטעם כעיקר ילפינן מקרא. מסתבר לומר דלא החמירה תורה בנתינת טעם של איסור בהיתר להופכו לאיסור (לענין מלקות) כשההיתר כ"כ יותר על האיסור שאם היה האיסור בעין וניכר בתוך ההיתר בלא נתינת טעם לא היה לוקה עליו דהיינו ביותר מכדי אכילת פרס.	לא לוקין כיון שהוא מדרבנן	עבודה זרה דף סז עמוד א: אמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן: כל שטעמו וממשו - אסור ולוקין עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס, <u>טעמו ולא ממשו</u> - אסור ואין לוקין עליו
	תוס' שם: והא דאמר אביי בפרק כל הבשר ש"מ ... אמר לך רבא דרך בישול אסרה תורה. פירוש לעולם דרבנן התם דיחוי בעלמא הוא כלומר מהכא לא תידוק. ר"ן על הרי"ף חולין לה, א: וכי קאמרינן הכא בסוגיין לא נצרכה אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור, דמשמע הא בחולין שרי, ה"מ במין במינו דומיא דזרוע בשלה דבמין במינו לא הוי טעם כעיקר דאורייתא אלא בקדשים בלחוד,	תורת הבית ארוך ד, א דף י, א: ואמר ליה רבא דרך בישול אסרה תורה דאלמא סבירא ליה טעמו ולא ממשו לאו דאורייתא ואביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם וזו אינה מהם.	חולין דף קח עמוד א: גמ'. אמר אביי: טעמו ולא ממשו בעלמא - דאורייתא, דאי סלקא דעתך דרבנן, מבשר בחלב מאי טעמא לא גמרינן - דחדוש הוא, אי חדוש הוא, אף על גב דליכא נותן טעם נמי! אמר ליה רבא: דרך בשול אסרה תורה.

	תוס' שם: (וכן בע"ז סז, א' משרת') ורבא לא פליג אר' יוחנן דמשרת אתא לטעם כעיקר ודרשה גמורה היא ולא אסמכתא דמדור"ע נשמע לרבנן דדריש לה להיתר מצטרף לאיסור דלקי¹¹ והוא הדין דלרבנן דמוקי לה לטעם כעיקר נמי לקי.	רש"י חולין צח, ב' לטעם כעיקר': הא דילפינן ליה בפסחים (דף מד) מנזיר ומשרת ליתן טעם כעיקר סבירא להו אמוראי בתראי דאסמכתא בעלמא הוא ולא מילף הוא דהו להו נזיר וגיעולי עובדי כוכבים ב' כתובין הבאין כאחד אי נמי גיעולי עובדי כוכבים חדוש הוא כדאמרינן התם ומשרת להיתר מצטרף לאיסור.	פסחים דף מד עמוד ב: משרת - ליתן טעם כעיקר. שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין - חייב. מכאן אתה דן לכל התורה כולה: ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם, ואין איסורו איסור הנאה, ויש היתר לאיסורו - עשה בו טעם כעיקר. ... ורבי יוחנן דאמר כרבי עקיבא... יליף מגיעולי נכרים, גיעולי נכרים לאו טעמא בעלמא הוא - ואסור, הכא נמי - לא שנא... לרבי עקיבא נמי: משרת - להיתר מצטרף לאיסור, מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה כולה!
ר"ן על הרי"ף חולין לה, א: כל היכא שנתערב גופו ויהיב טעמא אפילו באלף אסור מדאורייתא, כדאמר רבא ב'פ' התערובות (דף עט א) מין בשאינו מינו בטעמא ובודאי מדאורייתא קאמר, דומיא דמאי דקאמר במין ומינו ברובא, ש"מ דמין שנתערב בשאינו מינו בגופא ובטעמא אפילו באלף אסור מדאורייתא,		(אפשר ליישב לפירוש הב"י נשמדובר שמעורב בכזית כא"פ)	זבחים עט, א: אמר רבא: אמור רבנן בטעמא, ואמור רבנן ברובא, ואמור רבנן בחזותא; מין בשאינו מינו - בטעמא, מין במינו - ברובא
תוספות 'אמור רבנן' וכן משמע לעיל דטעם כעיקר דאורייתא דאמר באורז שיש בו טעם דגן דחייב בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח		(אפשר ליישב לפירוש הב"י נשמדובר שמעורב בכזית כא"פ או שזה דין פרטי באורז וחיסה (ומשמע שהתוס' הבינו את רש"י כב"ה ולכן הקשו))	זבחים דף עח עמוד א עשה עיסה מן חיתין ומן אורז, אם יש בה טעם דגן - חייבת בחלה, ואף על גב דרובא אורז!